

*Владимир Ј. Конечни**

СРБИЈИ ЈЕ ПОТРЕБАН „КУЛТУРНИ
РАТ“ У КОМЕ БИ ПРВА И ТРЕЋА
СРБИЈА ПОБЕДИЛЕ ДРУГУ

Поједини људи
понос духа сузе,
па до неке среће
могу да допузе...

Ал' народ ниједан
до највеће среће
допузио није –
па ни одсад неће!

Јован Јовановић Змај
(Из песме „Пузологично посматрање”, 1884)

Увод

Аутор овог чланка је експериментални психолог, чија је једна од специјализација квантитативна критичка анализа одлучивања у судском систему и који је „тврђ” логичар и методолог. Приступ теми је феноменолошки јер истинска вишестрана научна анализа - психолошка, социолошка, политиколошка, системска - веома компликоване тематике изложене у провокативном наслову текста за сада није логистички могућа.

* Редовни професор психологије Калифорнијског универзитета у Сан Дијегу (University of California, San Diego) и Београдског универзитета.

Прва, Друга и Трећа Србија су политички, социолошки и културолошки појмови који су добро познати јавности у Србији, мада су ти термини непреводљиви и мало значе другде у свету. Међутим у следећем одељку, посвећеном Трећој Србији, биће такође прецизније указано и на значења Прве и Друге, као и на вишеструкост њихове супротстављености, и различитост од Треће.¹ Уз то, признајем да у чланку постоји одређена амбивалентност, јер је аутор нагонски сколон Првој Србији, а припадник је Треће, по његовој сопственој дефиницији.

„Културни рат” је филозофско-социолошки појам са дугом историјом на буквално свим континентима. Академска полемика о тектонским културним поделама је често претходила ако не рату зараћених војски, а оно уличним и герилским борбама. Чак и у овом моменту, озбиљан културни рат је веома жив, на пример, у САД, Великој Британији, Француској, Немачкој, Русији, Италији, Индији, Кини, Чилеу, Боливији, Бразилу, Јужној Африци, и многим другим земљама. Тај рат се одвија изазивајући несагледиве последицама.² У многим случајевима, поглед на свет, културу и сопствену историју је сурово наметан побеђеним земљама од стране опортунистичких „победника”, у чему је Србија најеклатантнији недавни пример, мада свакако не и последњи. Одличан кратак преглед идеје културног рата, укључујући и Србију, дао је социолог Слободан Антонић прошле 2013. године.³

1 Појам Трећа Србија дефинисао сам у два чланка који су објављени 2009. године. Први од тих чланака, под насловом „Трећа Србија”, појавио се у НИИ-у бр. 3062 од 3. септембра 2009. У проширеном облику, под насловом „Прва, Друга и Трећа Србија”, чланак је објављен у часопису Нова српска политичка мисао већ 4. септембра 2009. Политичка странка Трећа Србија је основана, колико сам упућен, тек 2012. године. Њен „програм”, објављен на велика звона у дневним листовима и таблоидима, представља, све у свему, само минимално поправљену верзију другосрбијанске идеологије. Нисам поласкан овом позајмицом од стране те, чини ми се, неозбиљне партије.

2 Само неколико примера из америчке литературе: Gertrude Himmelfarb, *One Nation, Two Cultures*. New York: Knopf, 1999; Jonathan Zimmerman, *Whose America: Culture Wars in the Public Schools*. Cambridge, Massachusetts: Harvard, 2002; Irene Tavis Thomson, *Culture Wars and Enduring American Dilemmas*. Ann Arbor, Michigan: Univ. of Michigan, 2010.

3 Слободан Антонић, „Увод у социологију културног рата”, *Летопис Матице српске*, октобар 2013, књ. 492, св. 4, стр. 445-460.

Од 1999. године, као последица ултиматума, бомбардовања, нових ултиматума, затим лажних мировних уговора и резолуција, наметнуте предаје у замену за западна обећања за које се већ тада знало да никад неће бити испуњена, Србија је покорена и потлачена земља. Многи у Првој и Трећој Србији би рекли да је „окупирана”. Исти бомбардерски победник, директно и преко својих иностраних и домаћих инструмената, од тада у великој мери контролише и културни живот Србије. То је тако, од најотворенијих, могло би се рећи, бестидних примера, до оних перфидних, у ствари, скривених само од оних који не желе ни да чују ни да виде. Или су их „500 година под Турцима”, брозовски комунизам, посткомунистички, грабитељски квази-неолиберализам и „буразерски” капитализам научили не само да трпе, већ да воле и желе, своју потлаченост у култури? То се може схватити као масован облик „стокхолмског синдрома” који указује на поистовећење жртве са агресором и тлачитељем, мада је једна велика разлика у томе да овдашњи „сужњи” често имају финансијске бенефиције на основу свог става. Манифестације тог става нису, наравно, ограничене на такозвани београдски „круг двојке”, мада су у њему најбројније.

У наслову чланка и у тексту заговарам победу уједињене Прве и Треће Србије против Друге не само као „јефтин трик“ у дебати, већ као истински културолошки циљ. Наравно да не заговарам уличне борбе, али се такође оштро противим томе да држава шаље 5.000 полицајаца да штите стотинак хомосексуалаца - који желе да се поносе собом испољавајући то као политички акт . од протестујућих „фудбаских навијача”. Ма колико понашање тих младића било непримерено и „хулиганско”, држава дозвољава полицији да туче те незапослене, једва писмене, сиромашне младе људе без будућности и начина да се цивилизовано остваре, чинећи веома мало да конструктивно реши озбиљне друштвене проблеме који су у корену протеста.

Истовремено, у самим САД – чија амбасада и разни страни и домаћи саморегулативни извршиоци наредби диктирају одржавање хомосексуалних парада у друштву које је буквално на ивици егзистенцијалног опстанка – већ три деценије велики број клерикалних и лаичких организација оштро се бори свим средствима против

„парада поноса”, хомосексуалних бракова и усвајања деце од стране хомосексуалаца. У земљама са великим упливом подмићених и корумпираних медија (дакле, не само у Србији и не само таблоида!) и НВО, те се „параде” користе као штап који помаже у остварењу политичких циљева САД. О тој хипотези се писало и другде, али је на српском језику о томе најаргументованије писао социолог Антонић.⁴

Упркос трагикомичном спиновању владине врхушке, економска ситуација у Србији је веома тешка, такорећи очајна. Неимаштина па и глад владају земљом, нарочито међу пензионерима, села су опустела, индустријске производње скоро да и нема, цене производа су високе, плате ниске, изузев у јавним предузећима где се посао добија непотистички или партијским чланством. Млади, образовани, полуобразовани и они без посла, хоће да побегну негде, било где. Да ли политичари схватају шта родитељи те деце осећају и мисле? Постојећа беда је важан разлог за мој оштар тон, у вези са другосрбијанским отужним и срамотним жалопојкама због „штедње на култури”, нарочито због тога што су бројни другосрбијански чланови најгласнијих НВО, као и „културњаџи” и још много бројније, чини се, „културњакиње”, директни потомци комунистичке номенклатуре из Брозовог времена. Чак и без банкрота презадужене државе која нема готово ништа више да прода, немаштина народа и похлепно, безобзирно понашање другосрбијанских жена и људи културе, у стилу минијатурних Мари-Антоанета, не искључују могућност да лонац прекипи.⁵

Шестомесечно пажљиво читање Политике (јун, јул, септембар, новембар и децембар 2013. године и јануар 2014) свих суботњих „Културних додатака” и, свакодневно, рубри-

4 Слободан Антонић, „’Геј права’ као империјална батина”, *Нова српска политичка мисао*, 6. октобар 2013, и „’Геј права’ као средство спољног притиска”, *Геополитика*, септембар 2011.

5 Упоредити: Мирослав Лазански, „Слободно тржиште, поробљени људи”, *Политика*, 25. јануар 2014, стр. 37. Мада се не слажем са величањем Југославије и доба под јармом Броза и СК, што Лазански не само у овом чланку упражњава, ко разуман се не би сложио са овом његовом анализом: „Незапосленост је постала реална политичка претња, влада се плаши да ће ако прогура спорне законе, којима се синдикати противе, бити уличних немира, демонстрација и великих политичких сукоба”. Ваљда није пука коинциденција да се једна велика радничка демонстрација догодила у Београду већ дан пре објављивања чланка Лазанског, 24. јануара 2014!

ке „Култура”, пружа репрезентативан увид у стање културе у Србији у тумачењу Политике под главном уредницом Љиљаном Смајловић и уредницама „Додатка” и „Културе” Весном Рогановић и Маријом Ђорђевић. У овом критичком прегледу биће обухваћене многе уметности и „уметности”, као и повремене полемике, како унутар другосрбијанског блока, тако и третман неистомишљеника од стране режимских културњака, кад се неком „уљезу” уопште дозволи приступ у рубрику „Култура” и у „Културни додатак”. То се понекад чини грешком, а понекад да би се глумила објективност.

Важно је имати у виду да „висока култура”, без обзира на проценат деце и младих који зна ишта о њој, утиче, и често је смишљена да утиче, бар индиректно, на образовање младих људи и њихов поглед на свет. Дакле, релевантно је запитати се да ли ће висока култура коју Политикини другосрбијански критичари повољно оцењују имати позитиван утицај, шире гледано, на будућност Србије као самосвесне и самоуважавајуће земље. Како се Политикини критичари и уопште, Друга Србија, односе према културном благу и уметничким традицијама Србије и по којим вредносним карактеристикама желе да обликују претензије ове земље да учествује у светским културним активностима попут, на пример, успешног кандидовања градова у Србији за „европске градове културе”?

У вези са горњим напоменама, ево неколико примера који се чине вишеструко поучни. Петар други Петровић Његош се родио 1/13. новембра 1813. године. Колико сам упућен, „свечана академија у част два века од рођења Његоша је отказана зато што влада није дала ни динар за ту најважнију културну манифестацију у 2013. години”.⁶ Да ли је коинциденција што је 9. децембра 2013, први пут после седам или више година, Мило Ђукановић, премијер Црне Горе, стигао у званичну посету Србији и дао изјаву у

6 „2013. из угла НСПМ”, Нова српска политичка мисао, 13. јануар 2014. Међутим, први потпредседник Владе Србије је обећао да ће држава помоћи „Егзиту”, видети: „Вучић: Држава ће помоћи ‘Егзиту’”, Политика, 21. јануар 2014, одељак „Спектар” (без броја странице). Што се Његоша тиче, за оне које „мрзи” да читају Горски Вијенац или Лучу микрокозму, довољно је да прочитају текст „Тле чији је син Владика Раде” Исидоре Секулић; текст је првобитно објављен у Политици 6. јануара 1939. године и поново у додатку „Наши великани” јубиларног броја Политике 25. јануара 2014, стр. 12-13.

којој је нагласио да нема проблема у односима Црне Горе и Србије?⁷ У јубиларном броју Политике за 25. јануар 2014. (110 година од оснивања), Томислав Николић, председник Републике Србије, је поменуо Јована Дучића у првој реченици; Александар Вучић, први потпредседник Владе Србије, навео је Нушића, Дучића, Андрића и Црњанског као великане; а Ивица Дачић, председник Владе Србије, је поменуо Домановићев часопис „Страдија”. Дакле, сви су за културу, али за највећег песника на српском језику, како је сам Његош говорио о језику на ком је певао, новца нема.

Свом уводнику у том истом јубиланом броју, Љиљана Смајловић, главна и одговорна уредница, дала је наслов „Лист пристojних људи”.⁸ Међутим, није навела своју дефиницију људске пристojности. Имајући у виду горенаведено, објективан читалац може само да подигне обрве.

Трећа Србија

У Србији су се одавно одомаћиле социолошке и политичке анализе које се заснивају на идеји о две Србије. Друга Србија наводно говори о Првој као о маси разуларених примитиваца, назадних простака и знојавих сељака (ваљда и радника, нарочито ако су навијачи ФК Рада). За многе у Другој Србији, већи део српске историје од неких осам стотина година је митологија, а православље назадно. За неке у Другој Србији Патријарх Павле је био „ратни хушкач”, а Патријарх Иринеј „клерофашиста”. Друга Србија је оштро секуларна и бескомпромисно захтева да се учини све што би убрзало „евроатлантске интеграције”. Сви до једног су ватрене демократе, мада су приједи код Престолонаследника прихватљиви ако долази и амерички амбасадор. Косово, егзодус Срба из Хрватске, и Република Српска су неважни или, још горе, „камење о врату“ којег се треба ратосиљати како би

7 Неки културолози у Хрватској су вероватно одахнули, јер да је свечана академија одржана, можда би се неко од учесника усудио да каже оно што је под Брозом заташкавано, да је Иван Мажуранић од Његоша присвојио спев Смрт Смаил-аге Ченгића – како је показала Марија Ковачевић у књизи Покрадени Његош (Књижевна задруга Српског народног вијећа, Подгорица, 2013), а коју је Зоран Радисављевић приказао у Политици од 10. јануара 2014. под насловом „Како је Мажуранић присвојио Његоша?”

8 Политика, 25. јануар 2014, стр. 1.

се удовољило „жељама” САД и несметано „ушло у Европу”.

Већина у Првој Србији, кад уопште разматра Другу (јер је махом само псује), говори о њеним припадницима као о „страним плаћеницима” и мисли да пошто су способни да то буду баш у овом историјском тренутку, онда мора да су изроди. И да „таквих издајица нигде нема”. Такође каже, Прва Србија, више или мање артикулисано, да су многи у Другој Србији живели сјајно у „бронзовштину”, са очевима и дедама „комуњарама”. Не само да су изроди, него су и непоштени превртљивци. Другим речима, Србији се може дати дијагноза тоталне поларизације пуне анимозитета и вулгарности; ако се она не може ублажити, постоји опасност да подељеност неповратно уруши национално биће које свака функционална земља мора да има да би опстала и развијала се.

Међутим, постоји и Трећа Србија. Многи у њој су ванпартијски, високо образовани људи у Србији које политички живот у садашњици не интересује и који с неверицом посматрају како Друга Србија с јефтиним цинизмом критикује „оштрашћеност” Прве Србије и мрзитељски напада њен „говор мржње”. Ипак, већина Треће Србије је у такозваној дијаспори. То су људи који су отишли у иностранство током претходних 30-40 година, али не на начин на који су то учинили они којима је Броз шездесетих и седамдесетих „дозволио” да се „привремено” баве најтежим физичким пословима у Немачкој да би одатле кући слали девизе преко потребне трулој квази-социјалистичкој Југославији (каква иронија и фројдовска пројекција да су баш бронзовци наденули Краљевини Југославији епитет „трула”). Неки у Трећој Србији су школована деца баш тих „гастарбајтера”. Друга Србија махом презире старију генерацију и њено наглашено српство, а зазире од млађе, мада хоће њен новац. И непријатно јој је, Другој Србији, што су многи од тих школованих људи, рођених у иностранству, српски патриоти.

А неки су опет, у Трећој Србији, јер су из најстаријих српских породица које су припадале вишој средњој и чак високој класи од средине 19. века. У поређењу са многима у Другој Србији који су до јуче били „другови и другарице”, а сад су, да се старински изразимо, грађани или господа

буржуји (односно Стеријине покондирене тикве), многи у Трећој Србији су права правцата српска - добронамерна! – аристократија. Ти су људи далеко боље образовани од оних у Другој Србији, боље говоре стране језике, имају неупоредиво боље манире. Трећа Србија је далеко софистициранија од Друге Србије, а камоли од Прве. Она савршено познаје Запад, па о њему има објективна, разумна сазнања и гледишта, што је све много другачије од одбојности које Прва Србија исконски осећа, као и од често патетично удворничког става Друге Србије, који потиче, између осталог, од веома површних представа које њени припадници имају о Западу, стварним „европским вредностима”, демократским начелима и институцијама, и западном начину мишљења и рада.

Мало ко је у Трећој Србији икад био комуниста или тзв. јуловац. Мало ко је уважавао Милошевића, мада је став припадника Треће Србије према Милошевићу често много одмеренији него онај екстремно агресивни којим Друга Србија покушава да се додвори Западу, на уштрб минималних интереса свог народа, а свесно, себично и саможиво игноришући чињеницу да је последњих двадесетак година 20. века обиловало заиста непредвидљивим компликацијама и западним ревизионистичким интервенцијама с којима се Милошевић неуко и осино сукобио. То Трећа Србија разуме објективније и боље. Између осталог, неупоредиво дубље познаје фундаменталну пристрасност не само америчких него и других западних медија. Познато јој је, на пример, како се и колико претходно лагало о Вијетнаму, о разним колонијалним ратовима и пучевима, о западним урбаним борцима („терористима”) против сировог капитализма и расизма, као и у којој мери се и даље лаже о разлозима за експанзију НАТО-а и о ратовима у Ираку и Авганистану.

Скрива се, без обзира која администрација је на кормилу, на пример, у САД, да су то ратови жељени *ad perpetuum*, и да НАТО и даље безочно тврди да је коришћење бомби са осиромашеним уранијом „дозвољено” правилима (необјављеног!) рата и да канцерогене последице нису „научно доказане”. Трећа и Прва Србија не могу да прихвати ружне НАТО бајке о цивилном становништву дилем Србије као „коллатералној жртви“ ових нарочито злих бомби, док

Друга Србија затвара очи и уши пред злоделимама или пак фућка на њих.

Иако многи у Трећој Србији нису религиозни, осећају дубоко поштовање за Српску православну цркву, а Патријарха Павла су сматрали и сматрају за свеца, као што је то чинила и чини Прва Србија. Да је он био „ратни хушкач” и „клерофашист” је подла домаћа идеја изнедрена у Другој Србији, а не у америчкој амбасади. (Понашање усташа 1941-1945. у тзв. Независној Држави Хрватској је било дегутантно чак и немачким нацистима.)⁹ Сваки амбасадор САД је свестан да 85% Американаца верује у Бога и поуздано знам из прве руке да им нису симпатичне презриве опаске овог или оног блогисте, е-таблоида и шорошевских списатељица Друге Србије о православним свештеницима.

Припадници Треће Србије су подједнако толерантни према Гучи и Егзиту, или су пак нетолерантни према обе манифестације, опет подједнако: виде разулареност на оба места и не сматрају дроге „европским” од шљивовице, нити хамбургере софистициранијим од прасетине – све то или воле или не воле, али знају да се све могуће манифестације дешавају и по западним земљама, а да нико никога не мрзи због тога. За разлику од Друге Србије, Трећа не налази „националистичку” длаку у јајету у Књизи о Милутину Данка Поповића: уместо да је ниподаштава, тронута је. Трећа Србија се обраћа Другој и каже: „Добро, овај Милутин у опанцима вас није дирнуо, али како реагујете на писање о српском селу и Богу Милована Данојлића?”¹⁰

9 Друга Србија махом ћути о НДХ, а о садашњим манифестацијама величања усташтва – Марко Перковић Томпсон; навијачи и бар два фудбалера хрватске репрезентације; покрет „Стожер” и уништавање ћириличних табли на државним установама у Уковару и конзулату Србије у Ријечи – или ћути или их релативизује и скида с дневног реда, попут другосрбијанца Миљенка Дерете, тврдећи да смо, наводно, „и ми такви”: М. Дерета, „Нетрпељивост не познаје границе”, Политика, 12. децембар 2013, стр. 15.

10 „Цео свет је Лиг”, НИН, 27. августа 2009. Један веома познат амерички песник српског порекла ми је рекао: „Док има традиције, има и наде!” Друга Србија аутошовинистички презире све традиционално у својој рођеној земљи. И воли да пљује на њу, чак и ако мало закачи и себе. Тако, као мали пример, у најави Политике 14. јануара 2014. за програм „Грегоријанци и јулијанци” на ТВ Војводина 1, пише: „Нормалан свет има једну Нову годину, а пошто ми тешко спадамо у нормалне, морамо да имамо две.” Људи Треће Србије мисле да је имати две Нове године симпатично и много безазленије него имати два писма, од којих се оно аутохтоно систематски потискује од

О много чему што је ружно и лоше у Србији, а за шта Друга Србија окривљава и понижава Прву, Трећа Србија има одмеренији, космополитски став. Друга Србија, укључујући неке од њених најугледнијих представника, често пати од неискреног или наивног мондијализма – од правила пристојног дискурса у јавном животу до правог значења демократских и правних норми. Просто је невероватно како Друга Србија неће да зна да наизглед обични људи у западним земљама, а не само у „дивљој” Србији, вичу самоубицама „Скочи већ једном!”

За разлику од Друге Србије, Прва и Трећа Србија сматрају да није било вољног егзодуса Срба из Хрватске, већ бруталног прогона. И за разлику од Друге, Права и Трећа чврсто држе у свом историјском сећању покољ Срба у НДХ, као и Колово и Геншерово бескрупулозно занемаривање тог покоља као најугледнијег фактора у одвајању Срба од нове Хрватске, створене унилатералном сецесијом, а без Туђмановог давања икаквих гаранција српском становништву. (Узгред буди речено, Туђман је био најмлађи Брозов генерал.) Чак и кад размишља о таквим стварима, Другој Србији је важнији „улазак у Европу и НАТО” од истине и историјски одговорног понашања.

У поређењу са Другом Србијом, они у Трећој инсистирају на симетрији у разним политичким и културолошким односима, као и на критици западног лицемерја. Када је неко из Друге Србије поменуо мучења у Гвантанаму и тајним америчким затворима у источној Европи преобликованом у америчког вазала, или стравичне услове у америчким домаћим затворима? (О чему, као неко ко се професионално бави психологијом одлучивања у нарочито америчким правним системима, могу да лично посведочим.) Када је Друга Србија, у лику, на пример, Верана Матића, потегла питање неистражених и некажњених убистава и нестајања најмање пет новинара српске националности на Косову?

Елементарни патриотизам образоване Треће Србије у такозваној дијаспори није болесна носталгија него нешто

Брозовог времена, а ту је палицу ентузијастично преузела Друга Србија. Такође пошто Трећа Србија познаје свет боље од Политике и ТВ Војводине, она зна да се две Нове године славе и у Кини, Кореји, Јапану, Вијетнаму и многим другим земљама.

нормално – и мада би то можда била новост за многе чланове НВО у Србији – подразумева се у свакој западној земљи, а нарочито у САД. НВО у Србији, чије антисрпске изјаве сви медији (а највише „сведок времена”) громко цитирају сваки дан, не добијају новац од дијаспоре, него из „западних” политички усмерених фондова. Друга Србија није свесна, или се прави да не зна, у којој мери је локални еквивалент осећања „Воли Америку или одлази!” уврежен у свест огромне већине људи у западним земљама.

*

Идеја о две Србије крајње поједностављује чињенице. Оправдано се социолошки може говорити о неких четири-пет и више Србија. Али ова коју сам назвао Трећом Србијом нарочито пада у очи својим одсуством као појам у свести домаћих аналитичара. Међутим, та Трећа Србија може да буде конструктиван фактор у бруталној националној подели и политичком манипулисању њоме. Многи из Треће Србије у дијаспори би желели да се активно укључе у живот своје постојбине. Неки, малобројни, су у томе успели, мада већину, често људе необично успешне у свету, обесхрабрује дегутантна завидљивост локалних медиокритета у разним областима – од министарстава до универзитета и културно-уметничких установа. Знам из прве руке да се то много ређе дешава у државама у „региону” – Хрватској, Словенији, Црној Гори, а да не говоримо, на пример, о балтичким републикама. Да ли је узрок томе менталитет Прве Србије или похлепност Друге?

Четири теме

Може се рећи да кроз све теме вариране у културном додатку Политике провејава другосрбијанска помодна и политички тенденциозна деконструкција примењена на српске околности и традицију, нарочито ону са стварним националним педигреом.¹¹ Управо због своје диктиране,

11 У једном филозофско-естетичком чланку у коме се Србија не помиње, развио сам појам „деструктивне деконструкције” – политички тенденциозног прилаза деконструкцији: Vladimir J. Konečni, “Aesthetic Trinity Theory and

униформисане политичке тенденциозности, рекао бих да су другосрбијански деконструкционисти у позоришту и позоришној критици, као и *copy-artists* у другосрбијанској књижевности и ликовним уметностима, махом неважне ефемере – да ће ти књижевници, уметници, критичари, заједно са својим делима, бити кратког века.¹²

Штедња на култури и „култури”

Средином 2013. године, многи на политичкој сцени, па и чланови владе, су говорили о економској кризи, предстојећем банкроту државе и потреби стриктне штедње, а Министарство културе је изјавило да располаже са много мање средстава него у 2012. години. Вест да је буџет за културу смањен „на 0,62 процента” и да неће бити новца за, на пример, Октобарски салон и цез фестивал „Нишвил”, и мање новца за филм, културњаци су дочекали „на нож”. Први су се гласно побунили филмски радници и у телевизијске емисије су хитно убачени дежурни медијски „културњаци” попут Дејана Мијача, Светислава Басаре и Живорада Ајдацића.¹³ Кулминација је достигнута 22. јуна 2013. у 18 часова на Тргу Републике где је одржан „протест уметника и радника у култури”. Политика је тог дана видно објавила постер за митинг са огромним словима „СТОП уништавању КУЛТУРЕ” и текстом, преузетим од Танјуга, пуним одобравања („Незадовољство уметника и запослених у култури, већ огорчених и очајних због малог

the Sublime”, *Philosophy Today*, 2011, Vol. 55, No. 1, 64-73. Видети такође интервју Политикине Марине Вулићевић са аутором, у коме се користи термин деструктивна деконструкција у вези са српским издањем Јансонове Историје уметности, односно њеним „српским” додатком од 32 странице, „Српска уметност у 20. веку”, чији је аутор М. Шуваковић: видети М. Вулићевић, В. Конечни „Прекид у традицији”, Политика, 6. март 2006.

12 Радош Бајић, цитирајући одломак из романа Лапот (1992, стр. 33) Живојина-Жике Павловића, у коме је јасан велики значај аутентичног српства у духу и култури овог авангардног редитеља, писца и дисидента, пише: „Верујем да би били затечени многи проевропски културни душебрижници које тренутно анимира презир према свему што је национално на српској културној сцени. Сигуран сам да би запитали да ли је могуће да је Жика Павловић написао нешто овако.” Политика, 25. септембар 2013.

13 Иван Аранђеловић, „Караклајић: Министар културе зове се Млађан Динкић”, Политика, 6. јун 2013, стр. 13, емисија Оливере Ковачевић на РТС-у 1, 13. јун 2013.

издвајања државе за културу... Глумица Светлана Бојковић је упозорила да се запостављањем и уништавањем културе отвара могућност да народ изгуби вредности..."). Три дана касније, 25. јуна, Политика, „Култура” је објавила дуг ауторски чланак филмског редитеља Срђана Драгојевића под насловом „Нашој култури треба ‘просвећени апсолутизам’” у коме се, поред других себичних предлога који су се могли очекивати, залагао да његове другосрбијанске културњачке колеге баратају државним новцем: „Зар не би било сасвим логично и боље да о пројектима из домена књижевног стваралаштва одлучују људи као што су Владимир Кеџмановић, Пиштало, Басара или Арсенијевић?”¹⁴

Жалопојке о стању у култури су се наставиле све до децембра, с тим да је финансијски моменат понекад нешто дискретније поменут. Тако је Деана Димитријевић у ауторском чланку под насловом „Низбрдица у култури” прво поменула да је „академик Матија Бећковић изјавио за једне новине како је култура предвиђена за укидање”, а затим написала да „новац данас најбрже доносе глупост и неморал”.¹⁵ А сликарка Драгана Стевановић, коју је аутор чланка, Политикина шефица културе Марија Ђорђевић,

14 Један читалац електронског издања Политике, под именом Slavko J. (25/06/2013 10:05), написао је: „Nestalo para, a? Presusio nepresusni izvor za smimanje kojekakvih gluposti koje su toliko ponizile i unizile Srbiju u svetu da nam toliko stete nije nanela ni albanska propaganda. Muka mi je bilo od svih onih filmova iz vremena predhodne vlasti kao sto su Srpski Film i ostali.” А други, Драган Јанковић (25/06/2013 01:15), послао је дужи коментар који наводим у целости, јер је веома релевантан, укључујући наведене писце, редитеље и композиторе који „припадају” разним Србијама: „Апсолутизам без просвећености: Србији треба национално одговорна култура. Драгојевић то не види него за најбоље бира медијски експониране уметнике и ‘уметнике’, какав је сликар Урош Ђурић. какви су национално одговорни писци стипендисти НВО Басара (годинама без добре књиге) и Арсенијевић (отпадник из своје културе). Чудо да нема и Милете Продановића и Великића!! Зар никада овај режисер није чуо за књижевна имена као што су Милосав Тешић, Иван Негришорац, Душан Иванић, Радивоје Микић, Александар Јовановић, Драган Хамовић, који су просвећени, а по опредењу за националну мисију у култури апсолутисти. Или Небојшу Дугалића. Или [композитора] Светислава Божића. Зашто се режисер не пита како то да велики европски режисери хоће да снимају филм о Сарајеву 1914. у корист своје културе и државе, а «велики» српски режисери (који живе искључиво од донација) снимили би то искључиво по налогу страних, а не своје државе. Просвећени апсолутизам, Драгојевићу, али прво да важи за вас!

15 Политика, 18. децембар 2013.

таутолошки описала као уметницу „изразито експресивног израза”, која је била „више пута на резиденцијалним програмима у иностранству” изјавила је: „И култура и уметност и уметници се у овом друштву доживљавају као вишак”.¹⁶

Чему се има захвалити за релативно смањење набоја у културњачким написима у вези са штедњом, и њиховог броја, после јуна 2013? Највероватније томе што су закулисни притисци на оне који одлучују о додељивању новца уродили плодом – бар за неке потенцијалне примаоце. Тако, док је у јуну 2013. било одлучено да неће бити средстава за Октобарски салон, већ 15. јула је Миа Давид, в. д. директора Културног центра Београда, организатора Салона, могла да изјави Политици да је претходне недеље потписан уговор са Министарством културе и да ће „буџет за салон износити нешто мало више од седамнаест милиона динара, од чега ће петнаест милиона и двеста хиљада обезбедити град Београд а два милиона република.”¹⁷

Миа Давид је била и члан жирија од пет особа који је од десет приспелих пројеката за Октобарски салон 2013. изабрао онај који су поднеле четири жене из БиХ и Словеније, чланице феминистичке уметничке групе ”Red min(e)d”. Према речима Мије Давид, овај пројект је изабран „зато што је испуњен један од основних захтева – да пројекат има критички однос према данашњици.”¹⁸ Додала је да „концепт преиспитује феминистичке теорије” и да победнице ”планирају многобројне едукативне програме и предавања, што нам је било значајно”.¹⁹

Током друге половине 2013. године, послао сам Љиљани Смајловић, Марији Ђорђевић и Весни Рогановић неколико писама у којима сам се жалио на начин на који Политика извештава о култури и штедњи на њој. На та писма нисам добио одговор. Међутим, Слободан Антонић је укључио

16 Политика, 8. децембар 2013, стр. 15. У чланку је наглашено да је Стевановић два пута излагала у галерији „Л2 контемпорари” у Лос Анђелесу; то име може да превари непажљивог читаоца, јер је то четврторазредна галерија. Узгред буди речено, иста Марија Ђорђевић је писала за Политику са 55. Бијенала у Венецији 2013. године.

17 „Феминисткиње на Октобарском салону”, Политика, 15. јул 2013, стр. 10.

18 Исто.

19 Исто.

повећи део те једностране преписке у свој чланак о културном рату.²⁰ Само мали део мојих писама се односио на групу Red min(e)d и тај део текста, послат Политикиним уредницама, а објављен у Антонићевом чланку, цитирам:

„Агресивне жалопојке од стране добро позиционираних културњачких лобија... се свакодневно настављају у Политици (‘Култура’ и ‘Културни додатак’), коју ти лобији очигледно сматрају плодним тлом и својим политичким, идеолошким савезником. У данашњем броју, у рубрици ‘Култура’ на стр. 10, објављен је текст под насловом ‘Феминисткиње на Октобарском салону’, са издвојеним (наглашеним) згражањем ‘чак осам милиона мање него прошле године’. Победнице на конкурс су четири феминисткиње из Љубљане и Сарајева чији концепт ‘преиспитује феминистичке теорије’ и које ‘планирају многобројне едукативне програме’. Пошто већ дуго времена живим и радим као универзитетски професор [и књижевник и уметнички фотограф] у САД и Холандији, веома су ми добро познате феминистичке теорије и њихова преиспитивања. У том домену се ништа ново није десило већ четврт века – и неће, јер је то крајње лимитирана област науке. Оно што се дешава је политиканство и пропаганда, што ће се на Октобарском салону десити кроз ‘многобројне едукативне програме’. Октобарски салон је добио више од 17 милиона динара, значи преко 150.000 евра, у земљи у којој су људи гладни и која је пред банкротом. Да ли незајажљиви културњаци могу то да схвате? Доста тог филма који смо сви видели небројено пута у разним облицима наметнуте културне ‘деконтаминације’... Гарантујем вам да ниједан град у САД не би дао ни један долар за ‘Red min(e)d’ пројект... Зашто те еминентне феминистичке екс-ЈУ уметнице не нађу приватне спонзоре у својим богатијим републикама за своју самоекспресију и ‘едукацију’ народа у Србији? Зашто не узму кредит у банци?”

Треба имати у виду још нешто у вези са „сарадњом” чланица групе Red min(e)d и Мије Давид. Дакле, М. Давид је била у жирију, а победнице конкурса су изабрале експонате за Октобарски салон. Међу тим експонатима је изгледа било

20 Слободан Антонић, „Увод у социологију културног рата”, Летопис Матице српске, књ. 492, св. 4, октобар 2013, стр. 445-460. Цитирани делови писама Владимира Конечног су на стр. 454-456 (и види фусноте 58-60).

довољно оних који су се на неки начин односили на Гаврила Принципа да је организована путујућа изложба (Беч, Берлин, Загреб, Бањалука, Истанбул), по концепту никог другог него кустоскиња Мије Давид и Зоране Ђаковић из Културног центра Београда. Политика је 13. децембра 2013. објавила текст од пола странице о отварању изложбе „Пут за Европу са Принципом или без” у Бечу.²¹

Такође је потребно поменути да је управо Културни центар Београда био организатор изложбе „Богујевци/ Визуелна историја” о злочину „Шкорпиона” над две албанске породице. Изложба је за велику већину Срба била крајње провокативна зато што (а) аналогна изложба није била, нити је могла бити, организована у Приштини; (б) ниједан албански уметник са Косова се не бави српским жртвама; и (в) ниједан српски уметник у последњих десет година се није бавио српским жртвама.²² Треба рећи и да је изложба отворена 19. децембра 2013, дакле на Св. Николу, кад „пола Србије слави, а пола иде на славу”. Многи су мислили да је то додатна провокација Срба, док су други тврдили да је то урађено из безбедносних разлога. И заиста, премијер Ивица Дачић, већ пет година и министар унутрашњих послова, отворио је изложбу. Чланак Милице Димитријевић у Политици (20. Децембар, стр. 12), под насловом „Београд отворен и за културу високог ризика” имао је поднаслов, „Присуство премијера Ивице Дачића на изложби о злочинима над Албанцима допринело је осећају безбедности и учесника и публике”.

И док је изложба добила присуство премијера и пола странице (врх) у рубрици „Култура”, у рубрици „Друштво” истог дана, 20. децембра 2013, пренешено је осамнаест ситних редака Танјуговог текста под насловом „Двадесетак верника на црквеној слави у Приштини”. Радило се о Цркви Светог Николе у Приштини у којој је свештеник Дарко Маринковић, после резања славског колача, рекао: „Данашњи дан је важан за целу Србију. Овај мученички, рањени и напаћени храм прославља своју зимску славу”. Изгледа да нико у

21 „Наш Октобарски салон у Палати ‘Порција’”, Политика, 13. децембра 2013, стр. 13.

22 Маринко М. Вучинић, „Политикантска провокација – хоће ли бити изложбе у Приштини?”, Нова српска политичка мисао, 18. децембар 2013.

Политикиној „Култури” није сматрао да је ова вест важна – мада је, на крају крајева, резање славског колача културни ритуал – а поготову се није запитао да ли тих двадесетак верника представља читаву преосталу српску популацију у Приштини.

У новембру 2013, Иван Тасовац, министар за културу, се успротивио захтеву чланова Националног савета за културу да добијају апанажу, говорећи „памет стаје кад видите где се све одлива новац пореских обвезника” – о чему Политика објављује чланак Мирјане Сретеновић са конкретном формулацијом проблема у наслову, „Културни рат или рат за паре”.²³ Коначно, 13. децембра 2013, Политика, на дну стране 12, објављује чланак „Држава одрешила кесу за културу”, у чијем поднаслову пише: „Догодине улагање 16,09 милијарди динара, што је 10 милијарди више него ове године”. Дакле, штедња је била изузетно краткорочна или је читава ствар била фарса. Наравно, „промена свести” значајних чланова владе, која се догодила у међувремену, можда је у свему томе одиграла неку улогу.

Видели смо да се много и опскурантно писало о непожељности штедње на култури, а аутори готово свих написа су они који од културе или „културе” живе. Једноставно, по природи ствари, то је сурова борба за голу егзистенцију. Уопштено говорећи, ти људи и жене нису у стању да ишта продају на некаквој пијаци културе у Србији, а још мање у „свету”. Али могу да се намећу, вичући о својој посебности, дотичном министарству, или неком неуком, политички постављеном службенику.

Готово сво финансирање културе се обавља „преко везе” и намештених конкурса, а у садашњој и претходној констелацији партијске моћи, другосрбијанске везе су једине које вреде. Самопрокламована верност „европским вредностима”, па и „евроатлантским интеграцијама”, као и „критичко преиспитивање” традиционално српског и „остатака деведестих”, су нужни да се добије новац. А веома важни су и „идентитет” и „оријентација”. Све су то фактори који дефинишу другосрбијанце којима треба дати средства пореских обвезника; међу њима, већина се не слаже са

23 Политика, 16. новембар 2013.

доктринама и радовима којима другосрбијанци промовишу себе и величају своје дародавце.

У тој ситуацији, није чудно што су културњачки написи жучни и неумерени. Одједном, нема се ни за *croissant* и *latté*, ни за пут у Љубљану, а камоли у Сан Себастијан или Венецију. А кад су у питању релативно мала средства и пројекти без престижа, рођачки и буразерски непотизам, најпримитивније врсте, владају.²⁴

Оно што је заиста фрапантно је да у свим претходно поменутих чланцима и интервјуима о штедњи на култури у Политици, ни један једини није поставио питање приоритета: зар утолити глад, смањити немаштину и обезбедити болничку негу деци и немоћнима нису важнији од седамнаест милиона динара за феминистички пројект „едукације” наводно назадних пореских обвезника? Огавна је и срамотна себичност културњака. У нашој ултрасиромашној земљи, у којој млади лекар специјалиста за најгоре облике респираторних болести прима плату од једва 75.000 динара месечно, а полицијски инспектор за убиства само 65.000, причати о недовољном улагању у културу је обесно.

А кад „дело” није имитаторско, то је само због крвавих иновација попут представе Оливера Фрљића у Атељеу 212 у време Кокана Младеновића, Фрљића, кога Политикин театролог Иван Меденица хвали и када пише о другим представама.²⁵ А ту је, наравно, и патолошки случај Српског филма Срђана Спасојевића.

Напоследку, корисно је поставити питање: спорт или култура, какви год да су? Где уложити новац? Држава добија новац од пореских обвезника и према томе има извесну обавезу према њима. Ни ватерполо ни одбојка нису „велики” спортови, али понекад пружају уживање и подижу *élan vital*. Победи у спорту су мелем за душу утученог и ненасмејаног народа и он има право на тај мелем.

24 Уосталом, пио сам кафу у хотелу „Метропол”, кад је мој саговорник, један од људи у Београду који додељује новац за културу, мислећи да не ради ништа што би му ико нормалан замерио, обећао некоме осамсто евра за неки пројект преко мобилног само зато што га је овај „смарао”, како ми је уљудно објаснио. Све би требало променити из корена!

25 Иван Меденица, „Женске приче о несталима”, „Културни додаток” Политике, 28. децембар 2013, стр. 4.

Најзад, шта том осиромашеном народу за своје паре, у својој земљи – не, дакле, земљи која је посед културњака – даје „култура“? Није уопште потребно да огроман проценат тог стваралаштва омаловажавајуће назовемо другосрбијанским кичем; оно је, сасвим сигурно, у великој мери медиокритетно, деривативно, укратко – јадно. (...) ²⁶

26 Овај чланак представља први део обимнијег рада који ће бити објављен у наредном броју часописа.